

رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

مهدی یحیی زاده درزی

گروه روانشناسی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران
m.yahyazadehd@gmail.com

فاطمه رسولی خورشیدی

گروه روانشناسی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران
frasouli۶۴@yahoo.com

زهره اسدی

گروه روانشناسی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران
zhrhasadi@yahoo.com

نسرين برسلانی

گروه روانشناسی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران
nasrin.barsalani۶۳@yahoo.com

صوفیا حیدری

گروه روانشناسی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران
s۱۱۸_h@yahoo.com

چکیده

هوش هیجانی به منزله توانایی فرد در درک و هدایت هیجان ها به گونه ای که باعث ایجاد روابط موفقیت آمیز با محیط شود، در نظر گرفته می شود. پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر انجام شده است. نمونه پژوهش شامل ۶۰ دانش آموز مقطع دبیرستان بود که از طریق روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای چند مرحله ای انتخاب شدند. ابزار پژوهش پرسشنامه هوش هیجانی بار - اون (EQ-i) بود. برای تحلیل داده های پژوهش از ضریب همبستگی پیرسون و آزمون t مستقل استفاده شده است. یافته ها نشان داد که بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی رابطه معنی دار وجود دارد. همچنین بین خرده مقیاس های مسئولیت پذیری و تحمل فشار روانی هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد. نتایج آزمون t مستقل تفاوت معنی داری بین دانش آموزان متاهل و مجرد در مولفه های هوش هیجانی نشان نداد.

واژه های کلیدی: هوش هیجانی، پیشرفت تحصیلی، دانش آموزان

مقدمه

در همه نظام آموزش و پرورش، میزان پیشرفت تحصیلی دانش آموزان شاخص موفقیت در فعالیت های علمی و آموزشی است. یکی از عوامل موفقیت تحصیلی هوش شناختی می باشد. هوش به عنوان یکی از وجوه قابل توجه در سازش یافتگی افراد با محیط و از عوامل مهم تفاوت های فردی به شمار می رود (اسلاوین^۱، ۲۰۰۶). استرنبرگ^۲ معتقد است که در گذشته هوش شناختی به عنوان مهم ترین تعیین کننده های موفقیت در نظر گرفته می شد و در نتیجه در آموزش نیز بر تیزهوشی تحصیلی در شکل نمرات آموزشی تاکید می شد (پون تنگ فت^۳، ۲۰۰۲). اما امروزه عقیده بر این است که هوش شناختی در بهترین شرایط تنها ۲۰ درصد از موفقیت ها را باعث می شود و ۸۰ درصد موفقیت ها به عوامل دیگر وابسته است و سرنوشت افراد در بسیاری از مواقع در گرو مهارت هایی است که هوش هیجانی^۴ را تشکیل می دهند (گلمن^۵، ۱۹۹۵). مهارت ها و توانایی های هیجانی و اجتماعی که تحت عنوان هوش هیجانی مشهورند به عنوان اصلی ترین عامل موفقیت و پیشرفت تحصیلی هستند (پارکر و همکاران^۶، ۲۰۰۴). هیجان همان چیزی است که عناصر احساس، انگیختگی، هدفمندی، و بیانگری را در واکنشی منسجم به رویداد فراخوان، تنظیم می کند (مارشال ریو، ۲۰۰۵). هوش هیجانی عبارت از توانایی ناظر بر ظرفیت ادراک، ابراز، شناخت، کاربرد و کنترل هیجان ها در خود و دیگران می باشد. هوش هیجانی طی دو دهه اخیر توجه عموم را به خود جلب کرده است. اولین بار در سال ۱۹۴۰ از مفهوم هوش اجتماعی استفاده شد. پس از آن در سال ۱۹۹۰ سالوی و مایر^۷ برای اولین بار کلمه هوش هیجانی را برای این مفهوم به کار بردند. همچنین بار-اون^۸ در سال ۲۰۰۵ مفهوم هوش هیجانی- اجتماعی را مطرح کرده است که عملکردهای هیجانی و اجتماعی را که منجر به سلامت روانی و نهایتاً موفقیت در تحصیل می شوند را اندازه گیری می کند. نقش هوش هیجانی در موفقیت تحصیلی باید بهتر درک شود. فاکتورهای غیرشناختی مانند هوش هیجانی مکمل یا افزایش دهنده توانایی های شناختی دانش آموزان است (دراگو^۹، ۲۰۰۴). هیجانان و احساسات خوب به دانش آموزان کمک می کند تا بهترین توان را ارائه دهند (چرنیس^{۱۰}، ۲۰۰۲).

خاستگاه نظری اکثر پژوهش ها در زمینه مفهوم هوش هیجانی برگرفته از کارهای سالوی و مایر است. افرادی که مهارت هیجانی دارند، یعنی کسانی که احساسات شان را به خوبی می شناسند و هدایت می کنند و احساسات دیگران را نیز درک و به طرز اثربخشی با آن برخورد می کنند، در هر حیطة ای از زندگی ممتازند. این افراد در زندگی خویش خرسند و کارآمدند و عادات فکری در اختیار دارند که موجب می گردند آنها افرادی مولد و کارآمد باشند. براکت^{۱۱} و سالوی (۲۰۰۴) همبستگی بین پرسشنامه هوش هیجانی مایر و سالوی و عملکرد تحصیلی را بین

^۱. Slavin

^۲. Esternberg

^۳. Poon Teng Fatt

^۴. Emotional intelligence

^۵. Goleman

^۶. Parkker & et al

^۷. Salovey & Mayer

^۸. Bar-On

^۹. Drago

^{۱۰}. Cherniss

^{۱۱}. Brackett

۲۰ تا ۲۵ درصد گزارش کردند. همچنین بار-اون (۲۰۰۵) در بررسی رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی بر روی گروهی از دانشجویان سال اول در آمریکا همبستگی ۴۴ درصد را به دست آورد.

مطالعات کاکس و نلسون (۲۰۰۴) نشان داد که مهارت های هوش هیجانی ارتباط معناداری با مهارت های تفکر خلاق دارد که عامل مهمی بر پیشرفت تحصیلی است. سفسیک (۲۰۰۵) طی تحقیقی درباره دانشجویان رشته پزشکی نشان داد که موفقیت علمی آن ها با ویژگی های مربوط به هوش هیجانی مرتبط است. نلسون و لاو (۲۰۰۳) لاو (۲۰۰۳) بر اهمیت هوش هیجانی بر آموزش دانش آموزان قرن ۲۱ تاکید کردند و معتقدند که آموزش برتر شامل دو برنامه آموزش شناختی و هیجانی است که می تواند منجر به پیشرفت در مراحل آموزش رسمی در کودکی و نوجوانی تا موفقیت در دوره های بعدی زندگی شود.

در نظام آموزشی نیز این مشکل وجود دارد که صرفا بر توانایی تحصیلی تاکید می شود و هوش هیجانی نادیده انگاشته می شود با توجه به این که توانمندی ها و شایستگی های اجتماعی و هیجانی از عوامل تعیین کننده و تاثیر گذار بر موفقیت تحصیلی محسوب می شوند. این تحقیق، به بررسی رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی در بین دانش آموزان دختر پرداخته است.

۱- بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه وجود دارد.

۲- بین دانش آموزان دختر در خرده مقیاس های هوش هیجانی رابطه وجود دارد

۳- بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان متاهل و مجرد تفاوت وجود دارد.

روش

روش تحقیق مورد استفاده در این پژوهش توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش، کلیه دانش آموزان دختر مقطع دبیرستان می باشند که در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ در شهرستان بابل مشغول به تحصیل بوده اند که از میان آن ها تعداد ۶۰ نفر به شیوه نمونه گیری تصادفی خوشه ای انتخاب شده است.

در این پژوهش برای سنجش هوش هیجانی از مقیاس هوش هیجانی بار-اون استفاده شده است که شامل ۹۰ سوال با طیف لیکرت پنج درجه ای می باشد. این آزمون علاوه بر نمره کلی، ۱۵ مولفه هوش هیجانی را نیز می سنجد که عبارتند از: خودآگاهی هیجانی، قاطعیت، حرمت ذات، خودشکوفایی، استقلال، همدلی، روابط بین فردی، مسئولیت پذیری اجتماعی، حل مسئله، واقعیت آزمایی، انعطاف پذیری، تحمل فشار، کنترل تکانه، شادکامی و خوش بینی. این پرسشنامه برای اولین بار در ایران توسط زارع (۱۳۸۰) اعتباریابی شد و در تحقیقی که توسط دهشیری (۱۳۸۱) جهت هنجاریابی انجام گرفت، ضریب پایایی ۰/۷۳ به دست آمد. از معدل نوبت اول به عنوان شاخص پیشرفت تحصیلی استفاده شده است.

نتایج

^۱. Cox, & Nelson

^۲. Sefcik

^۳. Nelson & Low

به منظور بررسی رابطه هوش هیجانی و مولفه های آن با پیشرفت تحصیلی از ضریب همبستگی پیرسون و برای مقایسه هوش هیجانی دانش آموزان مجرد و متاهل از آزمون T مستقل استفاده شد.

جدول ۱: ضریب همبستگی بین متغیر هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی

P	r	df	N	شاخص آماری
				متغیر
۰/۰۵	۰/۲۶۵	۵۸	۶۰	هوش هیجانی

جدول ۲: ضریب همبستگی بین خرده مقیاس های هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی

P	r	df	N	شاخص آماری
				متغیرها
۰/۰۵	۰/۲۷۱	۵۸	۶۰	مسئولیت پذیری
	۰/۲۴۱	۵۸	۶۰	تحمل فشارروانی

ضریب همبستگی بین مسئولیت پذیری و پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان ۰/۲۷۱ بدست آمد. این ضریب همبستگی در سطح ۰/۹۵ اطمینان و با درجه آزادی ۵۸ معنی دار است. همچنین ضریب همبستگی بین تحمل فشار روانی و پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان ۰/۲۴۱ بدست آمد. این ضریب همبستگی در سطح ۰/۹۵ اطمینان و با درجه آزادی ۵۸ معنی دار است و بیان می کند که بین تحمل فشارروانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه وجود دارد.

جدول ۳: مقایسه میانگین هوش هیجانی در دانش آموزان مجرد و متاهل

P	T	df	N	شاخص آماری
				متغیرها
۰/۰۵	۰/۰۹۵	۲۸	۳۰	هوش هیجانی دانش آموزان متاهل
	۰/۰۴۳	۲۸	۳۰	هوش هیجانی دانش آموزان مجرد

هوش هیجانی دانش آموزان دختر متاهل و مجرد به ترتیب ۰/۰۹۵ و ۰/۰۴۳ به دست آمد. لذا در سطح اطمینان ۰/۰۹۵ نشان می دهد تفاوت معنی داری بین دو گروه دانش آموزان متاهل و مجرد در مولفه های هوش هیجانی وجود ندارد.

بحث و نتیجه گیری

نتایج پژوهش نشان می دهد که بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر همبستگی مثبت وجود دارد. با توجه به اینکه هوش هیجانی بالا، مولد سلامت روانی - اجتماعی و بیانگر شناخت بهتر احساس و هیجانات خود و دیگران، مدیریت بهتر هیجانات خود و دیگران، همدلی کردن با سایرین و برقراری رابطه مناسب با آن ها، ایجاد انگیزه در خود و خود را ارزشمند و توانا دانستن و در نهایت داشتن نگرش مثبت به زندگی، رضایت و لذت بردن از آن است، لذا می تواند یک همبستگی مثبت با عملکرد تحصیلی داشته باشد. این نتایج همسو با تحقیقات دیگری است (طهماسبی، ۱۳۸۸، ثمری، ۱۳۸۷، بشارت، ۱۳۸۵، دهشیری، ۱۳۸۵ و حسینعلیان، ۱۳۸۴). همچنین نتیجه به دست آمده در پژوهش حاضر نشان می دهد که دانش آموزان دختر در خرده مقیاس های هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی رابطه معناداری نشان دادند. به نظر می رسد که فرهنگ حاکم بر جامعه و نگرش ها و انتظارات خانواده نقش مهمی دارد. در جامعه زنان به دلیل داشتن وظایفی در خانه و به خصوص قبول وظیفه مادری باید از حس همدردی و مسئولیت پذیری بالاتری برخوردار باشند و فشارهای ناشی از زندگی را تحمل کنند. این یافته با نتیجه بدست آمده توسط ثمری (۱۳۸۷) همسو می باشد.

هوش هیجانی نقش مهمی در موفقیت های تحصیلی دانش آموزان دارد. گاه دانش آموزانی که از بهره هوشی بالایی برخوردار باشد ولی چون هوش هیجانی آن ها تقویت نیافته است دچار مشکلات زیادی در یادگیری و زندگی خود گردد. مرحله آغازین هوش هیجانی در کانون خانواده شکل می گیرد و سپس در مدرسه کامل تر می شود. همکاری متقابل خانه و مدرسه می تواند دانش آموزی موفق و با هوش هیجانی بالا را حاصل سازد. لذا جهت رشد و افزایش توانایی های مربوط به هوش هیجانی، آموزش آن در مدرسه کاملاً ضروری به نظر می رسد.

The relationship between emotional intelligence and academic achievement in students

Mahdi Yahyazadeh Darzi

Department of psychology, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran

Fatemeh Rasouli Khorshidi

Department of psychology, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran

Zohreh Asadi

Department of psychology, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran

Nasrin Barsalani

Department of psychology, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran

Sofia Heydari

Department of psychology, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran

Abstract

Emotional intelligence is people ability in Understanding and guidance emotional to create successful relationships with the environment. The aim of this study was relationship between emotional intelligence and academic achievement in girls. The sample were ۶۰ high school students that selected through cluster random sampling. We used of Bar – On – on emotional Quotient Inventory. For data analysis, Pearson correlation and independent t-test was used. The results showed that there is significant relationship between emotional intelligence and academic achievement. also there are significant relationship between responsibility and stress tolerance with academic achievement. T test result did not show a significant difference between married and single students in sub scale of emotional intelligence.

Keywords: emotional intelligence, academic achievement, students

منابع

اسلاوین، رابرت ای. (۱۳۸۷). روانشناسی تربیتی. (یحیی سید محمدی، مترجم). تهران: انتشارات نشر روان. (تاریخ انتشار اثر به زبان اصلی، ۲۰۰۶).

بشارت، محمد علی. (۱۳۸۵). بررسی رابطه هوش هیجانی با موفقیت تحصیلی دانش آموزان. مجله اندیشه های نوین تربیتی ۱۳۸۵. دوره ۲: شماره ۳ و ۴.

ثمری، علی اکبر و طهماسبی، فهیمه. (۱۳۸۶). بررسی رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان. فصلنامه اصول بهداشت روانی. پاییز و زمستان ۱۳۸۶، شماره ۳۵، ۳۶.

حسینعلیان، محسن. (۱۳۸۴). بررسی رابطه بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی.

دهشیری، غلامرضا. (۱۳۸۵). بررسی رابطه بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی.

طهماسبی، فاطمه. (۱۳۸۸). بررسی رابطه بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان شاهد.

مارشال، ریو. (۱۳۸۸). انگیزش و هیجان. (یحیی سید محمدی، مترجم). تهران: نشر ویران. (تاریخ انتشار اثر به زبان اصلی، ۲۰۰۵).

Bar-On, R. (۲۰۰۵). The *Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI)*. Retrieved August ۱۰ , ۲۰۰۵ , from consortium for Research on Emotional Intelligence in Organizations.

Brackett, M.A. Salovey, P. (۲۰۰۴). *Measuring emotional intelligence with the Mayer Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test (MSCEIT)*. In Glen Geher (Ed). *Measuring emotional intelligence: common ground and controversy*. Hauppauge NY: Nova science publishers.

Cherniss, C. (۲۰۰۲). Emotional intelligence: what it is and why it matters. *Journal of Applied Psychology*, ۳۰ (۲), ۱۳۱-۱۳۵.

Cox, Judith and Nelson, D. (۲۰۰۴). *The relationship of emotional intelligence skills and constructive thinking patterns*. Unpublished raw data, Texas: A&M University-Kingsville.

Drago, J, M. (۲۰۰۴). *The relationship between emotional intelligence and academic achievement in nontraditional college students*. WALDEN UNIVERSITY. P۲۱۳.

Golman D. Emotional intelligence. New York: Bantam Book; ۱۹۹۵.

Nelson, D. Nelson, K. (۲۰۰۳). *Emotional intelligence: skills: Significant factors in freshman achievement and retention*. (ERIC Document Reproduction Service No. cg۰۲۲۳۷۵)

Parker, J.D.A; Creque, R.E; Barnhart D.L; Harris, J.H; Majeski, L.M; Bond, B.J & Hogan M.J (۲۰۰۴). Academic achievement in high school; Does emotional intelligence matter? Personality and Individual Difference, ۲۹, ۳۱۳-۳۲۰.

Poon Teng Fatt, J. (۲۰۰۲). Emotional Intelligence: For Human Resource Managers. Management Research News. Vol. ۲۵, No. ۱۱, PP. ۵۷-۷۴.

Salovey P, Mayer JD. Emotional intelligence. Imagination, Cognition and Personality. ۱۹۹۰; ۹: ۱۸۵-۲۱۱.

Sefcik, D.J. (۲۰۰۵). Attention Applicants: Please Submit Emotional Intelligence Scores. *Journal of the American Osteopathic Association*. ۱۰۵. (۹), ۴۰۱-۴۰۶.

Archive of SID